

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію **Черник Марини Володимирівни**
*"Номінативно-стилістичні та комунікативно-дискурсивні параметри
актуалізації феномену мистецтва (на матеріалі англomовних художніх текстів)"*,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
(спеціальність 10.02.04 – германські мови).

Мова як універсальна семіотична система має тісний зв'язок з іншими знаковими феноменами суспільного буття – реаліями культури в цілому та артефактами мистецтва зокрема. Універсальність звукових та графічних вербальних знаків, закладений у них потужний інформаційний потенціал, дуалізм та синергетичність їхньої природи забезпечують їм виключну здатність фіксації, збереження й передавання знань під час міжособистісної й міжкультурної комунікації, що сприяє прогресу як окремих етносів, так і людської цивілізації в цілому. Мистецтво як невербальна форма суспільної свідомості тісно пов'язане з комунікативними процесами і має вагомий дискурсивно-прагматичний потенціал, який реалізується безпосередньо під час почуттєвого сприйняття його артефактів, або ж опосередковано шляхом перцепції вербально об'єктивованих образів мистецьких реалій.

Попри плюралізм підходів до визначення природи, сутності й функцій феномену мистецтва, незаперечною є релевантність лінгвістичної науки до висвітлення особливостей мовної об'єктивації, актуалізації, інтерпретації мистецьких реалій у комунікативному просторі, зокрема в художньому дискурсі. Адгерентність функціонування мови й різних видів мистецтва зумовлює необхідність застосування комплексного мультипарадигмального підходу до аналізу зв'язків між цими "формами мислення, без яких неможливе існування людської свідомості" (Ю. Лотман).

Представлена на наш розгляд дисертація присвячена дослідженню особливостей лінгвальної актуалізації музичних та образотворчих феноменів мистецтва у художніх творах англomовних письменників. **Актуальність** цієї наукової розвідки зумовлена, з одного боку, важливою роллю мистецтва як

феномену культури у формуванні інформативно-естетичної картини світу англомовного соціуму, а з іншого – необхідністю застосування системного мультипарадигмального підходу, спрямованого на виявлення номінативно-стилістичних та прагматично-дискурсивних параметрів репрезентації мистецьких реалій у текстах сучасних англомовних літературних творів.

Дисертація виконана відповідно до проблематики комплексної наукової теми факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету "Когнітивно-прагматична корелятивність семантичного простору мови" (номер державної реєстрації 0115U005773). Її **мета** – визначення й характеризувати номінативно-стилістичних і комунікативно-дискурсивних особливостей актуалізації феноменів музичного й зображувального видів мистецтва в англомовних текстових структурах художнього простору. Для досягнення поставленої мети авторка накреслює сім чітко визначених завдань. **Об'єктом** дослідження є корпус номінативних одиниць англійської мови, що позначають мистецькі артефакти, **предметом** – номінативно-стилістичні й дискурсивно-прагматичні параметри актуалізації цих одиниць в англомовних художніх текстах.

Чітко сформульовані конкретні завдання, котрі, як доводить викладений у дисертації зміст, основні положення й висновки, були успішно вирішені, а їхня реалізація, у свою чергу, уможливило виявлення головних показників наукової праці, що засвідчують її відповідність рівню кандидатських дисертацій: наукову новизну дослідження й особистий внесок авторки у різні галузі германського мовознавства, практичну цінність наукової праці.

Характеризуючи **наукову новизну**, слід відзначити, що вона зумовлюється, насамперед, новизною комплексної методології (застосуванням методів як суто лінгвістичного, так і когнітивно-комунікативного та дискурсивно-прагматичного аналізу), науковою вагомістю виявлених закономірностей та переконливістю отриманих результатів. У дисертації вперше висвітлено номінативно-стилістичні особливості вербалізації мистецьких реалій в англійській мові у поєднанні з їхніми дескриптивними та предикативними маркерами, окреслено механізми інтертекстуальної інкорпорації музичних та зображальних феноменів у структуру

англомовних художніх текстів, схарактеризовано прямі (зафіксовані в лексикографічних джерелах) та непрямі (об'єктивовані в аналізованих художніх текстах) номінації мистецьких реалій, які є конститuentами лексико-семантичного поля *art*, визначено принципи структурної організації цього номінативного поля, з'ясовано статусно-рольові та часопросторові параметри мистецького дискурсу, визначено роль митця й реципієнта в мистецькій комунікативній інтеракції.

Наукова новизна узагальнюється у положеннях, що виносяться на захист, у висновках до розділів та загальних висновках. Можна відзначити, зокрема, визначення місця мистецтва як елемента культури в системі гуманітарних знань, яке є важливим невербальним комунікативним засобом, що має потужний потенціал інформативного, емотивного й естетичного впливу на реципієнта, висвітлення ролі інтермедіальності та екфрасису як засобів екстеріоризації феномену мистецтва в текстах художніх творів, встановлення етапів інтродукції творів мистецтва у відповідній комунікативній ситуації та характеризування учасників мистецької інтеракції за кількісними та якісними параметрами. До здобутків дослідниці слід також віднести визначення особливостей функціонування каналів трансляції повідомлення залежно від виду мистецтва та з'ясування специфіки реалізації фонових знань у процесі декодування творів мистецтва в англомовних художніх текстах.

Серед головних закономірностей, встановлених дисертанткою, необхідно також відзначити такі:

- феномен мистецтва як елемент культури є важливим засобом міжособистісної та міжкультурної комунікації, яка здійснюється шляхом творчого відбиття й відтворення дійсності в художніх образах, екстеріоризованих певними естетично-виражальними формами. Ментально-естетичні образи як конститuentи картини світу об'єктивуються в англійській мові у вигляді прямих та непрямих вербалізаторів мистецьких реалій, які в межах лексико-семантичного поля мистецтва комбінуються з дескриптивними та предикативними одиницями;
- дескрипція творів мистецтва здійснюється за допомогою лексико-граматичних конструкцій, ядром яких є пряма або непряма номінація мистецького артефакту, що

поєднується з дескрипторами, вираженими якісними прикметниками (оцінними, емотивними, естетичними, параметричними), відносними прикметниками, іменниками (препозитивними, кластерними та постпозитивними), займенниками та числівниками. Предикація мистецьких реалій реалізується шляхом уживання суб'єктно-предикатної структурно-сміслової єдності і на основі семантичного критерія диференціюється за актантами (дія репрезентатора / реципієнта на мистецьку реалію та дія мистецької реалії) та якісними характеристиками (початок, тривалість та закінчення дії);

- інкорпорація мистецьких реалій в художній текст (інтермедіальний акт) здійснюється шляхом застосування інтертекстових засобів алюзії, цитування, ремінісценції тощо. Ця інкорпорація має різновекторну спрямованість: пряму (вживання назв мистецьких реалій, які виражаються екфрасизацією, термінологізацією / детермінологізацією) та непряму (актуалізація імпліцитних асоціацій з мистецьким феноменом, які реалізуються шляхом метафоризації, імітації тощо);

- непрямі номінації мистецьких артефактів не зафіксовані в лексикографічних джерелах і актуалізуються в процесі комунікативної інтеракції в межах художнього дискурсу. Декодування непрямих номінацій адресатом здійснюється на основі його фонових знань. Головними критеріями актуалізації творів мистецтва в англійських художніх текстах є такі: за назвою твору, жанром, автором або репрезентатором, способом репрезентації;

- у ролі стилістично маркованих номінацій мистецькі реалії реалізуються як об'єкт і суб'єкт. Як об'єкт актуалізації стилістично маркованих номінацій феномен мистецтва вербалізується стилістичними засобами фонетичного (ономатопея, внутрішня ритмізація), лексико-семантичного (метафора, порівняння, персоніфікація, синекдоха) і синтаксичного (інверсія, синтаксичний паралелізм) рівнів мови. Як суб'єкт актуалізації стилістично маркованих номінацій мистецькі реалії є засобом опису понять та явищ, які не належать до мистецького дискурсу, але на метафоричному рівні співвідносяться з феноменами мистецтва. Головними стилістичними прийомами тут слугують метафора та порівняння;

- твор мистецтва у мистецькій комунікативній ситуації може виконувати різні ролі та функції, які об'єктивують його як повідомлення. Описи творів мистецтва в художньому тексті підлягають фрагментації за етапами інтродукції, які представлено як передінтродуктивними, так і постінтродуктивними дескрипціями подій у мистецькій інтеракції.

Розкриті у дисертації закономірності свідчать про вагомий **теоретичний** внесок у лексикологію та стилістику англійської мови, лінгвопрагматику, дискурсологію. Так, зокрема, виявлення основних способів та механізмів номінації мистецьких артефактів, встановлення принципів структурної організації лексико-семантичного поля *art*, можна вважати внеском у лексикологію англійської мови. Здійснення аналізу об'єктивних та суб'єктивних параметрів стилістично маркованих номінацій мистецьких реалій, визначення провідних фонетичних, лексико-семантичних і синтаксичних стилістичних засобів об'єктивації мистецьких артефактів у художніх текстах є внеском у розвиток стилістики англійської мови. Дискурсологію та теорію комунікацій доповнено закономірностями, виявленими в результаті аналізу статусно-рольових функцій комунікантів в мистецькому дискурсі, та встановлення особливостей інтеракції між автором / репрезентатором та реципієнтом твору мистецтва. Прагмалінгвістику збагачено висвітленням емотивно-експресивних і художньо-образних особливостей вербалізаторів мистецьких реалій як засобів вторинної номінації у комунікативних ситуаціях немистецького дискурсу.

Ми вважаємо, що розглядувана наукова праця має й **практичне значення**. Воно полягає в тому, що прикладні аспекти досягнень авторки можуть бути використані: у навчальній роботі (при викладанні нормативних теоретичних курсів з лексикології і стилістики англійської мови, літературознавства, при розробці дисциплін за вибором з лінгвокультурології лінгвопрагматики, дискурсології та теорії комунікацій); у навчально-методичній роботі (при створенні навчальних та методичних посібників із зазначених дисциплін).

Мовний матеріал, що наводиться для ілюстрації положень емпіричних розділів, є адекватним, доречним, переконливим у доведенні авторської думки, а його обсяг є достатнім для висвітлення функціональних параметрів аналізованих

одиниць. Текст дисертації, стиль викладення та обсяг цитованої наукової літератури свідчать про високий науково-практичний та теоретичний рівень розвідки, про ерудицію, широку обізнаність М. В. Черник у релевантних до розглядуваної теми теоріях вітчизняного і зарубіжного мовознавства, культурології та мистецтвознавства що, в свою чергу, зумовило високу якість емпіричного аналізу.

Серед достоїнств роботи варто відзначити послідовність та логічність викладу положень, обґрунтованість тверджень та аргументованість висновків. На наш погляд, об'єктивність, достовірність тез, висновків, отриманих результатів забезпечуються надійною теоретико-бібліографічною, лексикографічною та ілюстративною базою, сучасною методологією і відповідною методикою дослідження, достатнім обсягом опрацьованого фактичного матеріалу.

Основні результати дослідження знайшли своє відбиття в тринадцяти публікаціях, зокрема в шести статтях у фахових наукових виданнях України та трьох – в іноземних наукових журналах. Дисертація пройшла належну апробацію на 8 міжнародних науково-практичних конференціях, щорічних конференціях професорсько-викладацького складу Сумського державного університету. Зміст дисертації адекватно й об'єктивно висвітлено в представленому на наш розгляд **авторефераті**.

Позитивно оцінюючи основні показники наукової праці, ми маємо певні зауваження та питання дискусійного характеру, відповіді на які хотілося б почути під час захисту дисертації:

1. У тексті дисертації міститься чимало схем, таблиць, малюнків, які унаочнюють зміст окремих положень наукової розвідки, узагальнюють та ілюструють міркування авторки стосовно розглядуваних проблем. Загалом позитивно оцінюючи якість виконання зазначених текстових елементів, ми маємо зауваження стосовно окремих з них. На рис. 1.7 (стор. 59) представлено *Схему художньої комунікації*, до складу якої включено такі конституенти, як *митець*, *реципієнт*, *навколишній світ* і *художній образ*, проте відсутній, на наш погляд, ключовий елемент цієї моделі *витвір мистецтва* (або *мистецький артефакт*) адже саме він, як дуалістичний семіотичний феномен, що має матеріальну репрезентацію

(експонент знаку) та є носієм певного інформативно-естетичного змісту, продукується митцем та сприймається реципієнтом. Художня комунікація – це не сеанс телепатії, у ході якого між комунікантами відбувається обмін "художніми образами", тому не слід виключати об'єктивований мистецький феномен зі сфери мистецької інтеракції.

2. Опис психологічного стану митця (стор. 171) та стану реципієнта (стор. 178) у процесі виконання твору мистецтва названо в роботі *еволюцією*. Цей термін, на наш погляд, не є коректним, оскільки еволюція – це складний і тривалий процес, що охоплює певний історичний період. Характеризуючи наведені у таблицях 3.2 та 3.3 приклади комунікативних ситуацій, доречно було б вжити термін *динаміка*.

3. Розглядаючи різнорівневі стилістичні засоби актуалізації мистецьких реалій у художніх текстах, авторка на стор. 128 виділяє такі засоби семантичного рівня, як інверсія і синтаксичний паралелізм, хоча на цій же сторінці (а також на стор. 210, 219 та ін.) наводяться приклади, в яких заради досягнення емотивного впливу на реципієнта авторами художніх творів використовується прийом парцеляції. На жаль, роль цього стилістичного засобу не знайшла належного висвітлення у дисертації.

4. На стор. 35. авторка зазначає, що "найочевиднішою адгерентною рисою мови та музики є те, що вони мають звукову та писемну представленість. У мові – *літери, слова*, в музиці – *звуки, акорди*". У цьому зв'язку постає питання, чим пояснюється вибір вищезазначених гетерогенних мовних та музичних одиниць? Чому не взята до уваги фонологія мови, адже літери – це графічні зображення *звуків* мовлення, а слова як семіотичні одиниці мають як фонологічній, так і графічний експоненти? До того ж у музиці також існують графічні знаки (ноти та інші семіотичні одиниці) для позначення звуків музики, які авторка чомусь не згадує.

Проте, висловлені зауваження ніяким чином не ставлять під сумнів наукову новизну, теоретичну вагомість та практичну цінність розглядуваної розвідки, об'єктивність та достовірність отриманих результатів дослідження. Дисертація М. В. Черник є самостійною, завершеною працею, про високий науково-теоретичний рівень якої свідчить глибина проведеного аналізу номінативно-стилістичних і прагматискурсивних особливостей об'єктивації мистецьких реалій в

текстах англомовних художніх творів, обґрунтованість та доведеність виявлених закономірностей та тенденцій, які загалом мають вагоме значення для подальшого розвитку та збагачення теорії англістики, лінгвокультурології, дискурсології, прагмалінгвістики тощо.

Отже, дисертаційне дослідження *"Номінативно-стилістичні та комунікативно-дискурсивні параметри актуалізації феномену мистецтва на матеріалі англомовних художніх текстів"*, цілком відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 1159 від 30 грудня 2015 р., а його авторка – **Черник Марина Володимирівна** – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04. – германські мови.

Офіційний опонент,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології
Запорізького національного університету

С. М. Єнікєєва

Вчений секретар
Запорізького національного університету

В. П. Снежко

Підпис *Єнікєєвої*
засвідчую *С.П.*

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ

